

● ترکیب‌سازی در مخزن‌الاسرار

■ حسینعلی یوسفی دبیر دبیرستانهای اسفراین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
هست کلید در گنج حکیم

اهل فن در مسایل زبان‌شناسی و دستورزبان به خوبی می‌دانند که از اهم مسایل زبان، تقویت بُنیةٔ زبان از طریق واژه‌سازی است. این نکته بر تمامی آنان که با سخن سرکاری دارند نیز البتّه پوشیده نیست.

اهمیت واژگان زبان نکته‌ای است که اهل ادب و قلم عموماً و زبان‌شناسان و مترجمین خصوصاً، بیش از دیگران، آن را درمی‌یابند و به امر واژه‌سازی به عنوان موضوعی بسیار خطیر و حیاتی می‌نگرند. زیرا که گستردگی دامنهٔ واژگان یک زبان، بر توان و کارایی زبان می‌افزاید و طبعاً، هر چه واژگان زبانی محدودتر باشد، موجب ضعف و نارسایی آن در امر انتقال مفاهیم و مضامین و اندیشه‌ها خواهد بود.

ضرورت پرداختن به امر واژه‌سازی، در روزگار ما بیشتر و چشمگیرتر است. زیرا، در دنیای امروز که پیشرفت علوم و فنون شتابی رو به تزاید دارد و گسترش روابط فرهنگی بین جوامع و ملل گریزناپذیر و مستمر است، زبان، نقشی تعیین‌کننده و اساسی دارد.

برای آنکه یک زبان پاسخگوی نیازهای علمی و فرهنگی جامعه باشد، باید زایش و رویشی نو و مداوم در حیات زبان جاری باشد تا آن را از تحجر و فسادگی باز دارد و به سوی

پویایی و تکامل سوق دهد. این امر، به وسیلهٔ ساختن لغتها و کلمه‌های جدید مستطبق بسا نیازهای فرهنگی و علمی جامعه، ممکن می‌گردد.

بدون شک، واژه‌سازی نیازمند شرایطی است. یکی از اهم این شرایط وجود استادان طراز اول سخن در جامعه است.

جامعه ما از دیرباز، استادان برجسته در عالم سخن، بسیار داشته است. فردوسی، نظامی، خاقانی، انوری، سعدی، حافظ و جامی، از این گروه‌اند. هر یک از این ارکان و قلّه‌های شعر و ادب فارسی، در این راه - یعنی ساختن و پرداختن واژه‌های نو و دلپذیر، مؤثر بوده‌اند. اما در این میان، نظامی گنجوی، در امر خطیر واژه‌سازی گام‌های بلندتری برداشته است و جایگاهی ویژه دارد. تا آنجا که می‌توان گفت هیچ یک از شاعران - به جز فردوسی - به پای او نمی‌رسند.

ساختن کلمه‌های جدید بخصوص «در مخزن‌الاسرار» - که نخستین منظومه است از پنج گنج نظامی و مشتمل بر حدود ۲۲۵۰ بیت در زهد و عرفان و بند و اندرز - نمود و جلوهٔ بارز و بیشتری دارد. بنابراین، با توجه به اینکه معیار تعیین ویژگیهای سبک یک اثر، بالا بودن بسامد عنصری معین در آن است - می‌توان «وجود کلمه‌های مرکب در مخزن‌الاسرار» - و به عبارت ساده‌تر «ترکیب‌سازی» را یکی از ویژگیهای بارز سبک شعر نظامی، به خصوص

در مخزن‌الاسرار، به شمار آورد. و همین موضوع است که می‌خواهیم در این مجال و این مقال، مختصری به بررسی آن پردازیم: ترکیب‌سازی در مخزن‌الاسرار.

پیش از پرداختن به بحث اصلی، یادآوری دو نکته ضروری به نظر می‌رسد: اول این که در زبان فارسی که از گروه زبانهای هند و اروپایی و جزو زبانهای صرفی است، کلمات مرکب بسیاری وجود دارد و اساساً از ویژگی‌های این زبان استعداد خاص ترکیب‌پذیری آن است. هم از این روست که کلمات جدیدی که در زبان فارسی ساخته می‌شود از نوع کلمات مرکب یا مشتق است.

نکتهٔ دوم توضیحی است دربارهٔ ترکیب و ترکیب‌سازی. زیرا که ترکیب دارای معانی گوناگون و متفاوتی است.

«ترکیب در صرف و نحو عربی و منطق درست دارای مفهومی است مخالف آنچه در دستور زبان فارسی و زبانهای هند و اروپایی معمول است. زیرا در عربی کلمات مرکب به آن معنی که در این زبانها هست یا وجود ندارد یا اندک است... مراد از ترکیب در صرف عربی، گرد آمدن حروف در یک جا و ایجاد کلمه است.»^۱

اما ترکیب در نحو عربی، مقولهٔ دیگری است و در مقابل تجزیه قرار می‌گیرد، و در زبان فارسی پیوستن دو کلمه به یکدیگر به کمک نشانهٔ اضافه (کسره)، دو نوع ترکیب

می‌سازد که به ترکیبهای وصفی و اضافی مشهورند.

نیز ترکیب، به مفهوم بافت و انسجام یک عبارت و یک پدیده و میزان ارتسباط و هماهنگی و بهم پیوستگی اجزای آن، به کار می‌رود و... البته معانی دیگری نیز بر این لفظ مترتب است.

باید بگوییم غرض از «ترکیب» در این بحث، هیچ یک از معانی برشمرده در بالا نیست. بلکه معنای محدود و خاص این کلمه، یعنی کلمه مرکب منظور نظر است، بنابراین موضوع این مقاله، کاوشی است درباره کلمات مرکب نو در مخزن الاسرار نظامی.

در روزگار ما، نیاز به واژه‌سازی، یعنی ساختن واژه‌های جدید برای گسترش دامنه واژگان زبان و غنای آن، نیازی است مبرم و محسوس. آنچه که این نیاز را شدت می‌بخشد، رشد روزافزون علوم بشری و پیدایش اصطلاحات و لغات جدید از یک سو و گسترش روابط فرهنگی بین جوامع و ملت‌ها از سوی دیگر است.

اما بی‌شک در روزگار استادان سخنی چون نظامی و خاقانی و سنایی و عطار، با توجه به مجموعه شرایط حاکم بر فضای زبان و ادب آن زمان، چنین نیازی محسوس نبوده است. به این ترتیب، اینکه مترجم، نویسنده و

محقق امروز ما عنایتی در خور نسبت به این مهم - یعنی واژه‌سازی - و رفع این نیاز داشته باشد، امری است بدیهی و مسلم. اما ساختن واژه‌های نو به کمک ترکیبهای جدید در قرن ششم کاری است بدیع و ابتکاری. به همین سبب، نظامی را که «در ایجاد ترکیب‌های خاص تازه و اختراع معانی و مضامین نو و دلپسند... بعد از خود نظیری نیافته است» باید شاعری

مبدع و مبتکر در امر واژه‌سازی، شمرد. این که انگیزه نظامی در ایجاد کلمات و

ترکیب‌های جدید چه بوده است دقیقاً روشن نیست. قدر مسلم آنست که این امر پاسخ به نیازی از آن گونه که امروز مطرح است، نبوده است. از قراین چنین برمی‌آید که نظامی علاوه بر احاطه بر سخن و داشتن استعداد و ذوقی خاص در ترکیب‌سازی، تعمدی نیز در ابداع و ایجاد کلمات جدید داشته است و همین تعمد گاهی او را به انحراف کشیده و موجب خرده‌گیری نکه‌سنجان بر کار او شده است. باری، این ویژگی - یعنی وجود ترکیب‌های جدید در مخزن الاسرار - از همان ابتدای کتاب، خود را می‌نمایاند:

بسم الله الرحمن الرحيم
هست کلید در گنج حکیم
فاتحه فکرت و ختم سخن
نام خداست بر او ختم کن
پیش وجود همه آیندگان
پیش بقای همه آیندگان
سابقه سالار جهان قدم
مرسله پیوند گلوی قلم
لعل طراز کسر آفتاب
خله گر خاک و حلّی بسند آب

همانطور که ملاحظه می‌شود در همین پنج بیت پیوسته، پنج کلمه و ترکیب جدید ساخته شده که عبارتست از: پیش وجود، پیش بقا، مرسله پیوند، لعل طراز، خله‌گر و حلّی‌بند.

عدم تکرار ترکیب‌ها

یک نکته بسیار جالب توجه در مورد کلمات مرکب نظامی در مخزن الاسرار، که

بیانگر قدرت شگرف نظامی در واژه‌سازی است، عدم تکرار ترکیبات تازه است. به این معنی که هر یک از کلمات تازه‌ای که در مخزن الاسرار به کار رفته، فقط یک بار به کار رفته و تکرار نشده است.

در مخزن الاسرار، حدود بیش از (۴۵۰) کلمه مرکب جدید وجود دارد. از میان این تعداد کلمه در منظومه‌ای بالغ بر ۲۲۵۰ بیت، تقریباً ۹۸ درصد غیر تکراری است. به عبارت دقیق‌تر در میان (۴۵۰) ترکیب که ساخته نظامی است، حدود پانزده کلمه - آنهم هر کدام فقط یک بار - تکرار شده است.

بدون شک، ساختن و به کار بردن این همه لغت جدید در یک منظومه نه چندان مفصل، نشان دهنده افرات و اصرار شاعر در ساختن ترکیبات جدید است و افرات طبعاً منجر به بروز عیبها می‌گردد. کما اینکه، نکته‌سنجان بر سبک و شیوه نظامی خرده گرفته‌اند. «عیبی که بر سخن او می‌گیرند آن است که... برای ابداع ترکیبات جدید، گاه چندان با کلمات بازی کرده است که خواننده آثار او باید به زحمت و با اشکال بعضی ابیات وی را که اتفاقاً عده آنها کم نیست، درک کند.»^۵

انواع کلمات جدید در مخزن الاسرار:

کلمات مرکب جدیدی که نظامی در مخزن الاسرار به کار برده، از نظر مقوله دستوری شامل: صفت، اسم و فعلهای مرکب است. این کلمات از جهت ساختمان دستوری، در حوزه کلمات مرکب، کلمات مشتق و کلمات پیچیده قرار می‌گیرند.^۶

در میان این مقوله‌های دستوری، بیشترین کلمه‌ها، در مقوله صفت ساخته شده، و در مقوله صفت نیز، صفت‌های فاعلی مرکب - البته با ساختهای متفاوت - بیشترین حجم را به خود

اختصاص داده است. یعنی در میان کلمات تازه مخزن الاسرار، حدود بیش از صد و پنجاه مورد، صفت فاعلی مرکب ساخته شده که البته ساختمان آنها از جهت رابطه اجزای ترکیب دهنده آن از یک نوع نیستند، بلکه خود بر هفده نوع متفاوت تقسیم می‌گردند.

درباره هر یک از این ساختمانها و نیز درباره کلیه کلمات مرکب نو در مخزن الاسرار نظامی، نگارنده در رساله «ترکیب‌سازی در مخزن الاسرار نظامی» به تفصیل بحث کرده است.^۷ در اینجا، چون مجال سخن تنگ است برای برهیز از اطالۀ کلام، به چند نمونه از این ساختمانها اشاره می‌شود:

گروه کلمات: وهم سوز، لعل سایی، شفا جوی، آفت پذیر و خورشید گش، در بادی امر، با کلماتی چون: لعل طراز، عرش رو، صبح تاب، قفس پرور سایه ترس، - که همه صفت فاعلی هستند - همانند به نظر می‌رسند، اما با کمی دقت در مفهوم و ساخت ترکیب پی می‌بریم که این دو گروه با هم متفاوتند.

در گروه اول اگر ترکیب را به یک جمله تاویل کنیم، بخش اول ترکیب، نسبت به بخش دوم آن، در حکم مفعول است. به عبارت دیگر، در جمله فرضی نقش مفعولی می‌یابد. مثلاً خورشید گش یعنی: آنکه خورشید را می‌کشد.

اما در کلمات گروه دوم چنین نیست. یعنی قسمت اول ترکیب در جمله فرضی نقش متممی دارد. مثلاً لعل طراز، یعنی آنکه با لعل (چیزی را) می‌طرازد و آراسته می‌کند. همچنین صبح تاب یعنی تابنده در صبح، آنکه در هنگام صبح می‌تابد و قفس پر، به معنای پرنده از قفس می‌باشد.

- ابیاتی از مخزن الاسرار را - که در آنها شواهدی برای ترکیبات مورد بحث آمده - پایان بخش این قسمت از سخن قرار

می‌دهیم.

۱ - سایه شمشاد شمایل پرست
سوی دل لاله فرو برده دست
(۵۷)

شمایل پرست: آن که شمایل را می‌پرستد.
شمایل: مفعول جمله فرضی.

۲ - روزن جانت چو بود صبح تاب
ذره بود عرش در آن آفتاب
(۲۴)

صبح تاب: آنکه به هنگام صبح می‌تابد. صبح: متمم قیدی جمله فرضی.

۳ - ناوک غمزه‌ش چو سبکیر شدی
جان به زمین بوسه برابر شدی
(۶۶)

سبکیر: آن که سبک و آسان می‌پرد. سبک: قید کیفیت جمله فرضی.

۴ - کسبک وش آن باز کبوتر نحای
فاخته رو گشت به فسر همای
(۱۷)

کبوتر نحای: آن که خود را چون کبوتر می‌نماید.

۵ - رخنه کن ملک، سرافکنده به
لشکر بد عهد پراکنده به
(۱۵۱)

رنخه کن: آن که ایجاد رخنه و شکاف کند.
رنخه: بخشی از فعل مرکب

۶ - پیش وجود همه آیندگان
پیش بقای همه پایندگان
(۲)

پیش وجود: دارای وجود و هستی، پیش از همه موجودات.

پیش بقا: دارای بقا و جاودانگی پیش از دیگران (در این دو ترکیب مفهوم «دارای» دو تقدیر است).

قسم دوم ترکیبات در مقوله صفت، صفات مفعولی هستند. تعداد کلمات ساخته شده در این مقوله، البته کمتر از صفات فاعلی است، اما از جهت ساختمان یعنی با توجه به رابطه نحوی اجزای ترکیب، این صفتها نیز دارای تنوع و تعدد هستند که از آن همه فقط به یکی دو نمونه، به عنوان مثال، توجه می‌کنیم:

۱ - شکرآلود، ده رانده:

بر شکر او ننشسته مگس
نی مگس او شکرآلود کس
(۳۶)

هر که در این حلقه فرومانده است
نهر بپرون کرده و ده رانده است
(۱۴)

۲ - جگر خسته، فلک داده:

ای نفست نطق زبان بستگان
مرهم سودای جگر خستگان
(۳۰)

بازده این وام فلک داده را
طرح کن این خاک زمین زاده را
(۱۶۸)

در دو مثال اول (که به ترتیب به معنای «آلوده به شکر» و «رانده شده از ده» آمده‌اند) قسمت اول ترکیب دو جمله فرضی استادی که از مفهوم ترکیب حاصل می‌شود، نقش متممی دارد. در حالیکه در دو مثال دوم - که هر دو صفت مفعولی و مشابه مثالهای نخستین هستند - نقش قسمت اول ترکیب، مسندالیهی است. (جگر، خسته است)

فعل و اسم - گفتیم: کلمات مرکب مخزن الاسرار از نظر مقوله دستوری عمده شامل صفت و سپس فعل و اسم است. بسا نگاهی به این دو مقوله و بحثی کوتاه درباره ترکیبات مشتق، بحث را خاتمه می‌دهیم.

تعداد فعلهای مرکبی که نظامی در مخزن الاسرار ساخته است، حدوداً به چهل مورد می‌رسد. البته این فعلها نیز - همانند دیگر مقوله‌ها - از جهت ساختمان و کیفیت اجزای ترکیب، متنوعند. اما ساختمان این افعال را به طور کلی می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: دسته اول آنهایی هستند که از یک اسم یا صفت و یک فعل کمکی ساخته شده‌اند و گروه دوم از یک گروه اسمی به همراهی حرف اضافه و یک فعل کمکی ترکیب یافته‌اند. بعین ترتیب فعل پیشوندی جدیدی در مخزن الاسرار دیده نمی‌شود.

● ساختن کلمه‌های جدید بخصوص

در «مخزن الاسرار» - که

نخستین منظومه است از پنج گنج نظام

و مشتمل بر حدود ۲۲۵۰ بیت

در زهد و عرفان و پند و اندرز -

نمود و جلوه بارز و بیشتری دارد.

● برای آنکه یک زبان

باسخگوی نیازهای علمی و فرهنگی

جامعه باشد،

باید زایش و رویشی نو

و مداوم در حیات زبان جاری باشد

تا آن را از

تجزی و فسردگی باز دارد.

به چند نمونه توجه کنیم:

۱ - پسند آوردن (به معنی پسندیدن):

بسه که سخن دیر پسند آوری
تا سخن از دست بُلند آوری
(۴۴)

۲ - عربده کردن (به معنی عربده و فریاد

کشیدن)

شحنه بود مست که آن خون کند
عربده با پیرزنی چون کند؟
(۹۱)

۳ - نشست آوردن (اقامت کردن، ساکن

شدن)

چون به از این مایه به دست آوری
بد بود اینجا که نشست آوری
(۱۲۴)

بعضی از این ترکیبها، فقط یک کلمه وجود دارد.

قسمی از این کلمات از یک اسم و ریشه فعل ساخته شده‌اند و مفهوم اسم مکان را می‌رسانند. مانند خارخیز به معنی خارستان و جای پر خار؛ صیدیاب به معنی محل پر صید؛ پای منه برسر این خارخیز خویشتن از خار نگه‌دار خیز
(۱۳۰)

شاه در آن ناحیت صیدیاب دید دهی چون دل دشمن خراب
(۸۰)

الگوهای دیگر ترکیبهای مقوله اسم از این قرار است: مضاف و مضاف‌الیه مقلوب (گهر خانه)، دو اسم معطوف با حذف («و» عطف شد آمد) و از دو فعل معطوف با حذف عامل عطف (کن مکن).

۴ - به جای آوردن (آرام کردن، به حالت

طبیعی بازگرداندن)

پیشتر از خواندن آن دیورای
خیز و بشو تساش بیاری به جای
(۱۴۶)

۵ - دست به... کشیدن (مشغول شدن،

پرداختن)

دست بدین پیشه کشیدم که هست
تا نکشم پیش تو یک روز دست
(۹۸)

و اما دامنه کلمات مرکب در مقوله اسم در مخزن الاسرار بسیار محدود است و مجموع این گونه کلمات از شمار انگشتان در نمی‌گذرد. با این همه، این کلمات نیز، با تعداد اندک خود، در پنج ساختمان ترکیبی پراکنده‌اند. و در

● مجموع کلمات مشتق

در مخزن الاسرار،

در دو مقوله اسم و صفت

بالغ بر پنجاه کلمه می‌شود.

● تعداد فعلهایی که نظامی

در مخزن الاسرار

ساخته است،

حدوداً به چهل مورد می‌رسد.

● دامنه کلمات مرکب

در مقوله اسم

در مخزن الاسرار بسیار محدود است

و مجموع اینگونه کلمات

از شمار انگشتان در نمی‌گذرد.

کلمات مشتق - پیشتر به اشاره گفتیم که غرض از کلمات مشتق نه معنای متداول آن در زبان عربی و دستورهای فارسی امروزی، بلکه آن دسته کلماتی است که از یک کلمه پایه (اسم یا صفت) و یک پیشوند یا پسوند ساخته می‌شوند؛ اینگونه کلمات نیز در واقع زیر پوشش کلمات مرکب یا «ترکیب» قرار می‌گیرند.

نظامی، در مخزن الاسرار، از این‌گونه کلمات نیز ساخته است. این کلمات از جهت مقوله دستوری دو نوع هستند: اسم و صفت. اما از نظر ساخت دارای تنوع بسیارند. مجموع کلمات مشتق در مخزن الاسرار، در دو مقوله اسم و صفت بالغ بر پنجاه کلمه می‌شود که نیمی از آنها (۲۷ کلمه) اسم و نیم دیگر (۲۴ کلمه) صفت است.

کلماتی از قبیل: عاقلی (۸۵)، صابری (۱۰۲)، ستبری (۱۵۷) دلالگی (۴۸)، سیاوگی (۲۲)، پروردگی (۱۳)، تعرفگری (۱۱۲)، گردندگی (۱۱۲)، لانگاه (۱۱۲)، نمونه‌هایی از اسمهای مشتق است و از گروه صفت‌های مشتق کلمات زیر را می‌توان مثال آورد: ناموسگر (۱۷۶)، جگرگون (۵)، برناوش (۱۳۷)، خلل ناک (۱۱۲) و شکر فانه (۱۵۲).^{۱۱}

در ضمن سخن از خرده‌گیری نکته سنجان بر تعدد و افراط نظامی در ساختن ترکیب‌های خاص یاد کردیم. اینک در پایان سخن باید گفت: ساختن قریب به پانصد کلمه و ترکیب جدید در منظومه‌ای نسبتاً کوتاه، کار شگرفی است که نظامی از عهده آن برآمده، اما آیا تمامی این کلمات، با توجه به اصول واژه‌سازی، از ارزش یکسانی برخوردارند؟ بی‌شک، در میان این «ترکیب‌ها» سره و ناسره هست. ارزیابی و نقد این ترکیب‌ها، در

مخزن الاسرار - و شاید منظومه‌های دیگر نظامی - خود موضوع مستقلی است که طبعاً مجالی دیگر می‌طلبد.

منابع و مراجع

ثروتیان، دکتر بهروز، مخزن الاسرار نظامی، انتشارات توس، چاپ اول ۱۳۶۳.
 زرین کوب، دکتر عبدالحسین، با کاروان حنّه، انتشارات جاویدان، چاپ سوم ۱۳۵۵.
 سیری در شعر فارسی، انتشارات نوین، چاپ اول ۱۳۶۳.
 زنجانی دکتر برات، شرح مخزن الاسرار، انتشارات دانشگاه تهران چاپ اول ۱۳۶۸.
 صفا دکتر ذبیح‌الله، تاریخ ادبیات ایران، انتشارات فردوس، ج ۲ چاپ نهم ۱۳۶۸.
 فرشید ورد دکتر خسرو، درباره ادبیات و نقد ادبی ج ۱، امیر کبیر، چاپ اول ۱۳۶۳.
 مجموعه سخنرانیهای دومین کنگره تحقیقات ایرانی، ج اول از انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۵۶.
 معین، دکتر محمد، فرهنگ فارسی، امیر کبیر، چاپ سوم ۱۳۶۳.
 نائل خانری، دکتر پرویز، تاریخ زبان فارسی، ج ۱ و ۲ نشر نو چاپ سوم ۱۳۶۶.
 وحید دستگردی حسن، مخزن الاسرار نظامی، انتشارات علمی چاپ دوم ۱۳۶۳.

۱ - درباره «مشتق»، در صفحات دیگر همین نوشته بحث شده است.
 ۲ - فرشید ورد خسرو، مجموعه سخنرانیهای دومین کنگره تحقیقات ایرانی، ج ۱، ص ۱۷۱.
 ۳ - صفا، ذبیح‌الله، تاریخ ادبیات در ایران، ج ۲ ص ۸۰۸.

۴ - مخزن الاسرار نظامی، تصحیح مرحوم وحید دستگردی، ص ۲ و ۳.
 ۵ - صفا، ذبیح‌الله، تاریخ ادبیات در ایران، ج ۲ ص ۸۰۸.

۶ - منظور از کلمات مرکب، کلماتی هستند که از دو کلمه و دو جزء مستقل و معنی‌دار تشکیل می‌شوند و هر جزء می‌تواند به صورت مستقل نیز به کار رود. کلمات مشتق آنهایی هستند که از یک کلمه پایه - که مستقل و معنی‌دار و نقش‌پذیر است - به همراه یک پیشوند و یا پسوند ساخته می‌شوند مانند: گلستان و دانشکده. هرگاه کلمه‌ای هم مرکب باشد و هم پسوند یا پیشوند نیز پذیرفته باشد، کلمه بسیجیده نامیده می‌شود. مانند: پیمان‌شکنی.
 ۷ - رساله فنیق لیسانس، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.

۸ - مخزن الاسرار، به تصحیح وحید دستگردی، ص ۵۷. عند داخل پراکنش در مثال‌های بعدی نیز نشان دهنده شماره صفحه از همین مأخذ است.

۹ - تفصیل مطلب را در رساله «ترکیب‌سازی در مخزن الاسرار» آورده‌ام.
 ۱۰ - در فارسی امروز به جای آوردن به دو معنی به کار می‌رود. یکی به معنی تشخیص دادن و دیگری - که به گونه‌ای خاص و محدود به کار می‌رود - مشابه همین نمونه از مخزن الاسرار است یعنی حال کسی را به جای آوردن - که بیشتر در محاوره کاربرد دارد.
 ۱۱ - رقبه‌های داخل پراکنش شماره صفحات مخزن الاسرار تصحیح مرحوم وحید است.